Türkiye'de Sosyoloji

Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Sosyolojisi

ÜNİTE 4

Ahmet ERTÜRK

aofdestek.net

Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Sosyolojisi

- Türk modernleşme sürecinde Cumhuriyetin ilanı ile başlayan yeni dönem ve hareketler literatürde "Türk Devrimi" olarak adlandırılır. Bu hal bir "kopuşu işaret etmektedir.

1) ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK DEVRİMİ ALGISI

- Türk Devrimi'ni anti-emperyal bir millî kurtuluş savaşı biçiminde ve iktisadi boyutu öne çıkararak anlamlandıran, erken Cumhuriyet döneminde devletçi politikaların savunucusu ve devrim sürecinde seçkin-aydın grubunun ideolojik rolünü formüle eden şevket Süreyya Aydemir'dir.
- Aydemir 1932-34 yılları arasında yayınlanan Kadro dergisinde devrimin ideolojisini formülleştirdiklerinden bahsetmektedir.

  Aydemir'in "inkılâp ve Kadro" kitabının ilk kısmı 1931'de Türk Ocakları Ankara Genel Merkezinde sunulmuş ancak basından gelen eleştirilerden çekinildiği için bu yılda sadece elitlere yirmi adet basılarak verilmiştir.

  Aydemir, devrimin ideolojik-fikirsel sisteminin olmadığını ifşa edebilen önemli bir ideologdur.

  Ona göre, bu aydınların vazifesi idi ve Türk aydınları bu vazifelerini ifa edememiştir.

  Aydemir söz konusunu eseri Türk Devrimi'nin fikir esaslarını, devrimin ideolojisini ortaya koymak biçiminde belirleyerek bu vazifeyi yerine getirme çabası içinde olduğunu beyan etmektedir.

  Aydemir'e göre Türk Devrimi sadece yeni bir devletin kuruluşu değildir.

  Devrim hem anti-emperyalist bir mücadele hem de içerde yeni ve sınıfsız bir millet yapısının tohumlarının atılmasıdır.

  Marks'tan Saint-Simoncu sanayi toplum görüşüne geçilmesi Aydemir'de geç modernleşmeye hızla modernleşme olarak cevap verme biçiminde görülmektedir.

  Saint-Simon'nun sanayileşmiş ve bu esas üzerine organize olmuş bir sanayi toplumu ideali Aydemir'de dile gelmektedir.

  Nitekim ona göre devlet toplumda sanayiyi organize edendir

  Devletin başlıca rolü sanayileşmeyi sağlamak ile belirlenmektedir

  Saint-Simon'un insanlar üzerinde değil sanayi üzerinde yönetimi dışında devleti parabol saymasına benzer şekilde devlet organizatör olarak tanımlanmaktadır

  Aydemir'de dönemin seçkin-aydın savunusunun en açık biçimde görmek mümkündür.

  Ona göre devrim, toplum düzenine cebri bir müdahale olduğu için toplumun devrimi anlamasını beklemek boşunadır.

  Devrimin ruhuna kalabalıklar vakıf olamazlar; bu itibarla devrim bilinçli ve devrimci bir kadronun işidir

  Devrimin toplum yapısına elitler tarafından yapılan dışsal ve zorlayıcı bir müdahale olduğu belirtilirken devrimin Jakoben niteliğinin açıkça altı çizilmektedir
- Türk sosyolojisinde daha sonra Behice Boran ve Mübeccel Kıray gibi Toplumsal Yapı ve Değişim çalışan sosyologların Marks'tan ilham alarak toplumsal ilişkileri toplum-doğa ve insan-insan ilişkileri şeklinde ikiye ayırma tutumu Aydemir'de de vardır.
- Recep Peker'e göre ise Türk Devrimi; yeryüzünün en arı ve "bay" olan Türk milletini yokluktan varlığa, düşkünlükten üstünlüğe çıkaran evrensel bir hadisedir.

aofdestek.net

- Safa kendinden önce Türk Devrimi'ni ele alan çalışmaların din, kültür, medeniyet üzerinde durmadan sadece hukuki ve siyasi boyuta vurgu yaptıklarını söyleyerek Türk Devrimi'ni anlama çabalarının eksikliğine gönderme yapmaktadır.
- Safa, Türk düşünürleri hakkında şimdide de geçerli olabilecek bir eleştiri yapar.
- Ona göre, Türk düşüncesi kendine Batıl› filozofların aynasından bakmaktadır ve yerli düşünce gelişememektedir
- Safa herhangi bir Batılı felsefe ya da metodu şiar edinmemeye dikkat ederek, "Avrupalılaşma" ve devrim sürecini ele alır.
- Ona göre, Atatürk Devrimi II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan Avrupalılaşma hareketlerinden ilham almıştır.

  Devrimin temel umdeleri olan Garpçılık ve Türkçülük gene bu dönemden bakiyedir

  Safa, Atatürk inkılâbının değişmez iki prensibinin Milliyetçilik ve Medeniyetçilik olduğunu belirtir

  Türkçülüğün ve Garpçılıkın adı Osmanlılıktan sıyrılınca Milliyetçilik ve Medeniyetçilik olmaktadır

  Safa'ya göre "mütareke zilletleri" ise "Kemalist milliyetçiliği" doğurmuştur.

  Safa'ya göre, Atatürk İslamcılık ve Turancılık kadar insaniyetçiliğin de hayal olduğunu görmüştür ve Türk milliyetçiliğini "reel bir politika" olarak beyan etmiştir

  Savaş yıllarında yayımlanan Yeni Mecmua'da (daha sonraki çalışmalarında da vurgular) Gökalp, Türk milliyetçiliğini coğrafi olarak üçe ayırdığında (Turancılık, Türkmencilik ve Türkiyecilik) üçüncüsünün uygulanabilir

  19.yy'da ortaya çıkan milliyetçilik akımları dünyada tek bir bütün sayar; bu da millettir.

  Safa'ya göre Kemalizm ne din ne de gelenek düşmanıdır.

  Ona göre Türk Devrimi; dinî, millî ve medeni geleneklere dayanmaktadır.

  Safa'ya göre, bugünkü Avrupa kafasını teşkil eden Türk ve Arap rasyonalizmi Doğuda, Batı'da olduğundan daha fazla hücuma uğramıştır.

  Hülasa Safa'ya göre, Batı rasyonalitesinin temeli Doğu, Doğu mistisizminin kökeni Batı'dır, Gazali mistisizmi İncil'den öğrenmiştir

  Safa bütün bunlardan sonra Batı medeniyetinde iki temel unsur bulur: Riyazileflmek (matematikleşme) ve siteleşmek (kentleşmek).

Bunun tersi Doğu ise mistisizm ve step uygarlığıdır.

  Türk devrimi kitaptan değil hayattan doğan bir devrimdir

  Sosyolojinin konusunu millet ve ulus-devlet olarak belirleyen ve sosyoloji ile siyasi ideoloji bağını açıkça kuran, Engin'in millet tanımında kültürel milliyetçiliğin izlerini görmek mümkündür.

  Ona göre, millet, müstakil ve siyasi bir bütün halinde(ulus-devlet), belirli bir vatanda birlikte yaşayan ve aralarında tarih, dil, adet, inanış, menfaat, ideal olan kültürel bir cemiyettir (1938a: 57).

- Bu son vurgu onun Alman idealizmden neşet bir milliyetçilik anlayışına sahip olduğunu gösterir.
- Fransız devrimi ile Avrupa'da milliyetçiliği inşa eden unsurlar; sanayi devrimi ve romantik edebiyat akımıdır.
- Milliyetçiliği kökleştiren unsurlar ise aydınlar, okullar ve ordudur.

  Türk milliyetçiliğini belirleyen unsurlar:
  - Avrupa ve Fransız devrimi ile olan temas Kırım savaşı

- Osmanlı içindeki Türk olmayan unsurların milliyetçilik yapmaları ile Türklerin kendi milliyetlerinin farkına varmaları
- Balkan faciasıdır.

- Bozkurt ise, devrimin aklın soyutluğundan değil reel şartların zarureti ile ortaya çıktığı, devrim ile yeniden Türk milletinin tarihin öznesi olmaya başladığı, ödev ahlakı ve Batı'dan üç yıl geri kaldığımız gibi konularda dönemin genel anlayışlarını paylaşmaktadır.
- Ona göre 20. asır motor medeniyetidir.
- Medeni millet, motor yapan millettir.
- Bozkurt'ta ilk göze çarpan Aydınlanmacı kavramların millileştirilmesidir.

Örneğin "insanlığın" mukaddes değerleri millî olan değerlerdir: vatan, hürriyet, istiklal, anayasa ve millî namus gibi

Fransız Devrimi ile gündeme gelen insanların doğuştan gelen doğal hakları birden milletin hakları olur.

Örneğin ihtilal, milletin"doğal hakkı" olarak meşrulaştırılır

Bozkurt'a göre Türk ihtilalı önce geçmişi tasfiye etmiş sonra da en radikal değişimleri gerçekleştirmiştir.

Bozkurt; devrimi, Celal Nuri gibi, eskiyi atma yeniyi koyma süreci olarak tanımlamaktadır.

Biz devrim ile bin yıl geri kaldığımız Batı'ya "bir hamlede" ulaşmaya başladık demektedir (1940: 73).

Burada da hem ne süre geri kaldığımız ve hem de hızlı modernleşme istemimiz dile gelmektedir.

Aynı zamanda devrim Doğu'dan Batı'ya geçiş biçiminde tanımlanmaktadır

Hegel nasıl ki efendiyi köleden farklılaştıranın ölümü göze alması biçiminde tanımlıyorsa Bozkurt da baylık süreci olan ihtilalı ölümün üstüne gitmek, hayatı hakir görmek olarak tanımlamaktadır.

Türk ihtilalının ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıkmasına neden olan da milletin "baylık davasıdır"

Bu şekilde devrim direk olarak milletin siyasi egemenliğini sağlama çabasının ürünü şeklinde tezahür ettirilmektedir.

Vatan, şeref, bilgi ve mektep için ölümü göze alanlar aslında ölmezler.

Bozkurt için Atatürk böyle bir insandır, yani "efendi"dir.

Atatürk yoğu var edendir.

Atatürk, Türk'ü dışarıda istiklaline ve haysiyetine kavuşturandır, içerde ise Türk milletini en üst otorite yapandır.

Efendi olan Atatürk milleti hem dışarıda hem içerde efendi kılandır

2) 1940'LARDA KÖY MONOGRAFI ÇALIŞMALARI

Bu konuda tekrara düşmemek için köy monografi çalışmalarının ilk örneklerinden bahsetmekle yetinilecektir.

- Bu örneklerin ilki DTCF hocalarından Niyazi Berkes'e ait olan ve 1942'de basılmış "Baz› Ankara Köyleri Üzerinde Bir Araştırma" adlı eserdir.
- Diğeri ise Hilmi Ziya Ülken'in öğrencileri ile birlikte gerçekleştirdiği ve 1943'de Sosyoloji Dergisi'nde yayınlanan "Garbi Anadolu Köy Monografileri" dır.
- 1940 yılından itibaren gerek İstanbul gerek Ankara kökenli sosyologların hızla köy monografilerine yöneldikleri dikkat çekmektedir.
- Berkes (1942), Ülken (1943) çalışmalarının ardı sıra Boran (1945) ve Yasa'nın (1955) köy monografileri peş peşe yayımlanmıştır.

- İbrahim Yasa'nın çalışması 1955'de basılsa dahi alan araştırması 1944'de yapılmıştır.
- Neticede bu Türk sosyolojisinin beş büyük sosyologu 1940-45 arasında Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişme alanında Mehmet Ali şevki Bey'in "Kurna Köyü" araştırması ile başlattığı köy monografisi tarzı araştırma anlayışının gelişimine katkı sağlamışlardır.
- Örneğin Berkes ve Boran'ın en önemli katkıları; sosyoloji, bilim ve metodoloji üzerine özdüşünümsel açılımlar getirmiş olmalarıdır.
- Boran, pozitivist metodolojinin incelikleri hakkında bizi bilgilendirirken Berkes, sosyolojinin bilim olarak s›n›r ve kapsam› üzerine tartışma yürütür.
  Berkes, bir köy topluluğunu ele alan sosyoloji ile diğer sosyal bilimlerin ele alış tarzlarını karşılaştırarak, sosyolojinin özgünlüğünü vurgulamaktadır.
  Berkes'e göre, sosyolojik bir araştırma ile, doğal bir muhit içine yerleşmiş olan bir insan topluluğunun teknoloji, sosyal kurumlar, sosyal organizasyon, sosyal değerleri ve tüm bunların karşılıklı birbirlerini nasıl etkiledikleri dikkate alınır.
  1940-1950 arası Türk sosyolojisinin genel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1.Türk sosyolojisi Fransız etkisinin yanı sıra Amerikan sosyolojisine eğilim göstermeye başlamıştır.
2. Ankara DTCF Sosyoloji bölümünün oluşumu ile istanbul sosyoloji ekolü tek olma ayrıcalığını yitirmiştir
3. 1940'lı yıllarda Marksizme eğilim artmıştır.
4. Köy ve şehir araştırmaları ivme kazanmıştır.
5. Amaçlanan ise toplumsal değişme yani modernleşme/Batılılaşma yolunda ne kadar ilerlediğimizi tespit etmektir.
6. Artık Türk sosyolojisi resmi ideoloji savunusu yapmıyor, Türk toplumuna dair somut araştırmalar yapmaya başlamıştır.

VİZE ÜNİTE SON

aofdestek.net